

УДК 372.147

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/30.212562>**Ростислав КРАВЕЦЬ,***orcid.org/0000-0003-0919-4908**аспірант кафедри інноваційних технологій з педагогіки,**психології та соціальної роботи**ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»**(Дніпро, Україна) kravets_re@ukr.net*

ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНІХ ПОЛІТОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ЇХ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті викладено питання професійного іміджу майбутнього політолога й особливості реалізації педагогічних умов його формування. Мета статті – схарактеризувати методичні аспекти закономірностей формування професійного іміджу, визначити їх специфіку відносно діяльності політологів, виокремити й розкрити педагогічні чинники, що сприяють формуванню професійного іміджу майбутніх фахівців. З'ясовано, що необхідними в майбутній професійній діяльності політологів здібностями є високий рівень розвитку аналітичного, синтетичного, поняттєвого, дедуктивного мислення; схильність до дослідницької діяльності; здатність займатися тривалий час кропіткою роботою; високий рівень розвитку короткочасної та довготривалої пам'яті, концентрації та стійкості уваги; розвинені комунікативні й ораторські здібності; здатність сприймати велику кількість інформації тощо. Виявлено, що найоптимальнішими педагогічними чинниками формування професійного іміджу майбутніх політологів є розвиток у студентів стійкої потреби у формуванні професійного іміджу на основі усвідомлення цілей професійної підготовки; спрямованість змісту професійної підготовки на проектування студентами індивідуальної траєкторії формування професійного іміджу на основі рефлексивної позиції; педагогічний супровід іміджеформувальної діяльності студентів. Акцентовано увагу на тому, що розвиток у студентів стійкої потреби у формуванні професійного іміджу передбачає виховання в студентів позитивного ставлення до професії, стійкого інтересу до власного професійного іміджу, бажання професійно й особистісно вдосконалюватися. Спрямування змісту професійної підготовки на проектування індивідуальної траєкторії створення професійного іміджу забезпечує виховання в студентів рефлексивних вмінь і комплексу знань, що надають можливість опанування методами й тактиками розробки індивідуального маршруту формування особистого іміджу в майбутній професійній діяльності. Імплементация в навчальний процес педагогічного супроводу іміджеформувальної діяльності студентів стимулює їх ініціативу в розв'язанні проблемних життєвих і професійних ситуацій. Наведено приклади реалізації запропонованих педагогічних умов у навчально-виховному процесі фахової підготовки майбутніх політологів у закладі вищої освіти.

Ключові слова: професійний імідж, професійне самовизначення, професійний розвиток, майбутні політологи, фахова підготовка.

Rostyslav KRAVETS,*orcid.org/0000-0003-0919-4908**Graduate Student at the Department of Innovative Technologies in Pedagogy,**Psychology and Social Work**of Higher Educational Institution "Alfred Nobel University"**(Dnipro, Ukraine) kravets_re@ukr.net*

REGULARITIES AND SPECIFICS OF FORMATION OF PROFESSIONAL IMAGE OF FUTURE POLITICAL SCIENTISTS IN THE PROCESS OF THEIR PROFESSIONAL TRAINING

The article highlights the issues of professional image of the future political scientist and the peculiarities of the implementation of pedagogical conditions of its formation. The purpose of the article is to characterize the methodological aspects of the laws of professional image formation, to determine their specificity in relation to the activities of political scientists, to identify and disclose pedagogical factors that contribute to the formation of professional image of future professionals. It was found that the necessary abilities in the future professional activity of political scientists are a high level of development of analytical, synthetic, conceptual, deductive thinking; propensity for research activities; ability to engage in painstaking work for a long time; high level of development of short-term and long-term memory, concentration and stability of attention; developed communicative and oratory skills; ability to perceive a large amount of information, etc. It is revealed that the most optimal pedagogical factors of formation of professional image

of future political scientists are development at students of steady need in formation of professional image on the basis of awareness of the purposes of professional training; orientation of the content of professional training on designing by students of an individual trajectory of formation of professional image on the basis of a reflective position; pedagogical support of image-forming activity of students. Emphasis is placed on the fact that the development of students' stable need to form a professional image involves the formation of students' positive attitude to the profession, a lasting interest in their own professional image, the desire to improve professionally and personally. Directing the content of professional training to design an individual trajectory of professional image provides students with the formation of reflective skills and knowledge that provide the opportunity to master the methods and tactics of developing an individual route of personal image formation in future professional activities. Implementation in the educational process of pedagogical support of image-forming activity of students stimulates their initiative in solving problematic life and professional situations. Examples of realization of the offered pedagogical conditions in educational process of professional preparation of future political scientists in an institution of higher education are resulted.

Key words: professional image, professional self-determination, professional development, future political scientists, professional training.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства важливим для фахівця будь-якого профілю є здатність до саморозвитку себе як професіонала, підвищення професійної компетентності. Соціально-економічні перетворення сучасного соціуму вимагають формування конкурентоспроможної та оптимально адаптованої до мінливих умов соціальної дійсності особистості, підготовки професійно компетентного фахівця, відкритого для постійного самовдосконалення, осмисленого вибору цілей реалізації життєвого і професійного шляху. З цих позицій сформований у процесі навчання у ЗВО позитивний професійний імідж можна розглядати як показник професійного росту і професійного самовизначення, якісної реалізації фахівця у певній галузі діяльності.

Усвідомлення залежності професійного успіху від сформованого позитивного іміджу, здатність мотивувати себе на набуття необхідних знань, умінь і навичок у професійній сфері є необхідною ланкою досягнення професійної компетентності в тому числі і політологів. Внаслідок цього актуальним є дослідження закономірностей та специфіки формування професійного іміджу, розробка педагогічних умов, що сприяють формуванню професійного іміджу майбутніх політологів у процесі навчання у закладі вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійного іміджу фахівця у педагогічній та психологічній науках віднайшло висвітлення в працях Н. Барни, П. Берда, В. Горчакової, Р. Квеско, М. Мазоренко, Л. Мітіної, О. Панасюка, О. Перелигиної, Є. Петрова, В. Черепанової, В. Шепеля, Дж. Ягера й інших. Більшість вчених позиціонують це поняття як професійний образ, що створює фахівець відповідно до його уявлень про зовнішній вигляд, поведінку і характер діяльності у певній ситуації (Р. Арнхейм, К. Боулдинг, С. Болсун, Ю. Дзядевич, М. Навроцька, О. Романовська тощо). Спираючись на точку зору науковців, ми розуміємо професійний імідж як ціле-

спрямовано сформований інтегральний образ, що поєднує в собі усвідомлений світогляд, зовнішній вигляд і сформовані професійно значущі характеристики, активне виявлення яких забезпечує індивідуальний стиль професійної діяльності і професійну самопрезентацію фахівця.

Увага науковців-педагогів здебільшого спрямована на формування необхідних рис та відповідного бачення своєї спеціальності в процесі здобуття людиною професійної освіти (М. Апраксина, Ю. Дзядевич, Т. Довга, В. Ісаченко, А. Калюжний, Л. Мартинець, С. Маскалянова, І. Николаеску, Т. Саркісян, Н. Тарасенко, Н. Чипиленко й інші).

Окремі аспекти створення професійного іміджу розроблялися науковцями стосовно фахівців конкретної професії, наприклад, спеціаліста зі зв'язків з громадськістю (М. Вудкок, Л. Семенова, Д. Френсіс, Т. Щербакова), економіста (Л. Данильчук), бізнесмена (Є. Блажнов, В. Іванченко, Р. Кричевский, Ф. Кузін), менеджера (Л. Безниско, А. Бірюкова), лікаря (О. Бурдіна, А. Васкес, І. Пасечник), соціального працівника (Ю. Вишневський, Я. Дидковська, Н. Качайнова, О. Кирилук, О. Ладняк, М. Певна, Н. Тимошенко), військового (В. Алещенко, А. Севатєєва), інженера (О. Марченко), юриста (О. Шиман, Н. Рибалка, В. Кривобок), психолога (О. Гринчук, О. Затворнюк, В. Маценко, Л. Новік, Б. Харріс, І. Огорілко), педагога (О. Андреева, Н. Бутенко, Г. Бриль, О. Газман, О. Горovenko, Н. Гузій, Т. Довга, Д. Журавльов, В. Зінченко, В. Ісаченко, Л. Кайдалова, А. Калюжний, А. Коркішко, І. Николаеску, Ю. Палеха, Н. Прус, І. Размолодчикова, Л. Хоружа, О. Чебикін, В. Шепель, Н. Щуркова й інші). Але відмітимо, що, незважаючи на доволі активний інтерес до питання формування професійного іміджу у фахівців різного профілю, сьогодні відсутні дослідження, у яких цей феномен розкривається стосовно професії політолога.

Мета статті – схарактеризувати методичні аспекти закономірностей формування професійного

іміджу, визначити їх специфіку відносно діяльності майбутніх політологів, виокремити і розкрити педагогічні чинники, що обумовлюють формування професійного іміджу майбутніх політологів у процесі їх фахової підготовки у ЗВО.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед необхідних у майбутній професійній діяльності політологів здібностей відмітимо високий рівень розвитку аналітичного і синтетичного мислення (вміння отримувати та обробляти потрібну інформацію, оцінювати, порівнювати і засвоювати її); високий рівень розвитку понятійного мислення (володіння науковими поняттями); високий рівень розвитку дедуктивного мислення (уміння робити висновки від загального до конкретного); схильність до дослідницької діяльності (увага до деталей, здатність групувати безліч фактів, установлювати причинно-наслідкові зв'язки); здатність займатися тривалий час кропіткою роботою (робота з досьє, архівними документами); високий рівень розвитку короточасної і довготривалої пам'яті; розвинені комунікативні здібності; ораторські здібності; високий рівень розвитку концентрації і стійкості уваги; здатність сприймати велику кількість інформації (всебічне адекватне сприйняття ситуації) тощо.

У якості педагогічних чинників, що сприяють формуванню професійного іміджу фахівця, можна назвати забезпечення вмотивованості студентів до формування професійного іміджу, усвідомлення необхідності побудови позитивного образу професіонала; організацію навчального процесу з урахуванням необхідності оволодіння студентами науковими знаннями про іміджеологію, практичними прийомами формування професійного позитивного іміджу; упровадження у навчальний процес різних форм роботи, що сприяють формуванню позитивного іміджу майбутніх фахівців. Водночас, безумовними вимогами до виокремлення і формулювання педагогічних умов є врахування фахової специфіки підготовки студентів, системність, структурованість і взаємозалежність визначених чинників.

Аналіз проведеної дослідно-експериментальної роботи показав, що з усього комплексу виявлених нами педагогічних умов найбільш оптимальними є розвиток в студентів стійкої потреби у формуванні професійного іміджу; спрямованість змісту професійної підготовки на проектування майбутніми політологами індивідуальної траєкторії формування професійного іміджу на основі рефлексивної позиції; педагогічний супровід іміджеформувальної діяльності студентів.

Розвиток в студентів стійкої потреби у формуванні професійного іміджу на основі усвідом-

лення цілей професійної підготовки передбачає формування у студентів позитивного ставлення до професії, розвиток стійкого інтересу до власного професійного іміджу, бажання професійно й особистісно вдосконалюватися.

Потреба у формуванні професійного іміджу пов'язана з прагненням людини до особистих досягнень, компетентності, повазі з боку оточуючих, самоповазі, самовираженні тощо. Тому першочерговим завданням є підтримка прагнення студентів до виявлення своїх можливостей, досягнення усвідомлення студентами необхідності саморозвитку і самоактуалізації як умов ствердження себе у навчально-професійній діяльності і створення позитивного професійного іміджу. У ході експериментальної перевірки розроблених педагогічних умов формування професійного іміджу майбутніх політологів ми враховували точку зору Дж. Келлера (Keller, 1983: 398), який наполягав на чотирьох головних умовах успішної вмотивованої діяльності: інтерес до теми та діяльності; актуальність; очікування успіху та контролю; задоволення.

У формуванні професійної свідомості особистості і виборі подальшого освітнього маршруту, на думку вчених (Грень, 2010: 210), домінантою є мотивація досягнення успіху. Виходячи з цього, можна стверджувати, що активним у професійному навчанні буде той студент, що усвідомлює потребу в знаннях, якостях і вміннях, необхідних для успішної діяльності у сфері майбутньої професійної практики, бо це є основою для формування в нього мотиву досягнення успіху, розвитку вміння ставити цілі й досягати їх, стійкої потреби у набутті професійних компетенцій і позитивної оцінки їх соціумом.

Основними засобами і методами на заняттях з передбачених навчальним планом підготовки бакалаврів-політологів дисциплін виступали завдання на розуміння значущості досліджуваних понять, аналіз і оцінку власних особистісних якостей, потреб, мотивів формування професійного іміджу, бесіди і дискусії про моделі професійного спілкування і поведінки, що сприяли розвитку вмінь аналізувати отриману інформацію, робити висновки аргументувати тощо.

Методична робота зі студентами передбачала декілька етапів. Так, метою першого етапу було вивчення майбутніми політологами матеріалу за темами «імідж», «професійний імідж», «проектування професійного іміджу». Наступним кроком було проведення студентами самооцінки й визначення ними особистісного потенціалу. Для цього

використовувалися анкети, опитувальники, спрямовані на виявлення наявного образу. Третій етап був присвячений усвідомленню учасниками експериментальних груп необхідності проектування власного професійного іміджу. Його головною метою було проектування такої ситуації, коли студент, маючи уявлення про свій наявний образ, керуючись отриманими знаннями, буде слідувати рекомендаціям, ефективно працювати над створенням свого професійного іміджу.

Наведемо деякі приклади. Так, на першому етапі у ході практичного заняття з дисципліни «Іноземна мова» студентам експериментальних груп було запропоновано роботу з текстом “Way to success” («Шлях до успіху»), що містив інформацію про важливість професійного іміджу. Студентам було необхідно прочитати і перекласти текст, проаналізувати отриману інформацію, відповісти на питання до тексту, обрати ключові тези і скласти доповідь, у якій висловити власне відношення до проблеми, що розглядається у тексті. Запропоновані студентам завдання були спрямовані на підкреслення актуальності позитивного іміджу у професійній діяльності, необхідності самовдосконалюватися і розвиватися як особистість і як професіонал, розгляд шляхів проектування професійного іміджу.

Ефективне формування усвідомлення цілей професійної підготовки відбувалось за рахунок роботи з професіограмою спеціальності «Політолог». Обираючи це завдання, ми спиралися на рекомендації І. Ляшенко (Ляшенко, 2013), який зазначав, що ґрунтовне ознайомлення з майбутньою професійною діяльністю та її суспільною значущістю, створення моделі особистості успішного професіонала сприятиме досягненню мети генерування в студентів потреби у формуванні професійного іміджу. На заняттях з дисципліни «Вступ до спеціальності» студентам було запропоновано скласти за визначеним планом професіограму майбутньої спеціальності. Зазначимо, що серед необхідних знань, умінь та можливостей стосовно майбутнього фаху студенти назвали такі здібності, як розвинені аналітичне, синтетичне, понятійне, дедуктивне мислення, короткочасну і довготривалу пам'ять, схильність до дослідницької діяльності, здатність займатися тривалий час кропіткою роботою, розвинені комунікативні і вербальні здібності, вміння слухати, бути уважним, всебічно адекватно сприймати ситуацію, ораторські здібності, професійну компетентність і таке інше. Такі особистісні якості, інтереси і схильності, як чесність і порядність, організованість і відповідальність, цілеспрямованість, креативність, ерудованість, широкий круго-

зір, високі моральні якості, тактовність гнучкість, наполегливість, об'єктивність, самоконтроль, комунікабельність, працездатність, прагнення до самовдосконалення були визнані майбутніми політологами потрібними для досягнення успіху у професії. Серед перешкоджаючих ефективній професійної діяльності політолога якостей були визначені користь, агресивність, невпевненість в собі, імпульсивність, безтактність, інертність, безпринципність, відсутність інтересу до виконуваної роботи, нездатність зіставляти й аналізувати факти, невміння протистояти зовнішнім факторам тощо. Після обговорення змісту професіограми студенти аналізували можливості (соціальні, особистісні, матеріальні), які може надати їм майбутня професія та особисті особливості умінь і якостей щодо обраної спеціальності «політолог», визначали, над чим слід попрацювати, щоб досягти успіху у професії, які здібності є притаманними від природи (тоді їх слід розвивати), які якості серед небажаних існують у характері наразі (тоді їх слід викоринювати).

Ефективним шляхом реалізації завдань нашого дослідження виявилось також використання методу ситуаційного аналізу – кейс-стаді. Його суть полягає в осмисленні студентами реальної професійної ситуації, опис якої водночас відображає не тільки певну практичну проблему, а й актуалізує цілий комплекс знань, які необхідно засвоїти для її розв'язання, стимулює індивідуальну активність студентів, забезпечує високу ефективність навчання й розвитку майбутніх фахівців.

Прикладом використання кейс-методу з метою розвитку в студентів-політологів стійкої потреби у формуванні професійного іміджу на основі усвідомлення цілей професійної підготовки є заняття, проведене з дисципліни «Вступ до спеціальності». Матеріалом для кейсу стала публікація журналістки Л. Заглади в українському інформаційному інтернет-виданні «Ракурс» «Політологи про майбутнє України: чи буде остаточно зламано старі правила політичної гри?» (Загледа, 2019). У публікації були представлені думки провідних вітчизняних політологів про майбутнє України і про те, що чекає українців у час президентства В. Зеленського. У якості головних експертів журналістка запросила політолога В. Фесенко, голову правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента», та політтехнолога Д. Богуша, офіційного представника Міжнародної асоціації публік рилейшнз (IPRA) в Україні, одного з робників виборчої кампанії В. Ющенка. Головним питанням дискусії було таке: «Чи зміняться кардинально усталені правила політичної гри в Україні

після перших кроків новообраного президента?». Алгоритм проведення заняття передбачав розбір запропонованої ситуації за певним сценарієм, який включав самостійну роботу, «мозковий штурм» в межах малої групи, публічний виступ із представленням та захистом запропонованого рішення і контрольне опитування студентів на предмет знання фактів кейсу. Посилання на кейс, статтю в інтернет-виданні, було надано студентам заздалегідь, за 3 дні до заняття. Студенти повинні були самостійно розглянути кейс, підібрати додаткову інформацію і літературу для його вирішення. Заняття розпочалося з контролю знань студентів, з'ясування центральної проблеми, яку необхідно вирішити. Навчальна група студентів була поділена на малі робочі групи за принципом надання переваги позиції одного з політологів-експертів. Таким чином студентам були надані різні ситуації для вирішення кейсу. Викладач контролював роботу малих груп, допомагав, уникаючи прямих консультацій. Після обговорення своєї позиції у малій групі, студенти обирали «спікера», який на етапі презентації рішень висловлював думку групи. У ході дискусії, якою керував викладач, були можливі як питання до виступаючого, так і виступи і доповнення членів групи. Цікавим виявилася ремарка одного зі студентів з «групи Богуша», який зазначив, що у серіалі «Слуга народу» побудували віртуальну Україну, там переміг віртуальний президент, і багато хто з українців плутає вигадану ситуацію з реальністю. Але не слід забувати, що це – теж політична технологія. Наприкінці заняття шляхом голосування було обране спільне вирішення проблемної ситуації, озвучена інформація про вирішення проблеми в реальному житті. На етапі підведення підсумків викладач оприлюднив кращі результати, оцінив роботу кожної малої групи і кожного студента.

Спрямування змісту професійної підготовки на проектування майбутніми політологами індивідуальної траєкторії створення професійного іміджу мало за мету формування в студентів рефлексивних вмінь і комплексу знань, що забезпечують можливість оволодіння методами і тактиками розробки індивідуального маршруту формування особистого іміджу у майбутній професійній діяльності.

Для активізації механізму рефлексії ми вважали за необхідне актуалізувати процес самопізнання студентів шляхом задіяння комунікативної складової, забезпечення переходу зовнішнього діалогу у внутрішній (з самим собою), сприяння усвідомленню індивідуальних можливостей у пізнавальній діяльності особистості. Спрямованість змісту навчання на проектування майбутніми

політологами індивідуальної траєкторії формування професійного іміджу ми здійснювали шляхом такої організації занять, що надавала студентам можливість отримати особистісний досвід розуміння рефлексивних процесів і забезпечувала формування вмінь оцінювати себе в результаті спостереження власних психічних станів (студенти осмислювали, проговорювали, обговорювали свої ідеї, позиції), сприйняття себе через відношення іншого (через механізм зворотного зв'язку сприймали інформацію від інших), співвіднесення з іншими учасниками (студенти розглядали іншого як модель, джерело інформації, зручне для спостереження і аналізу, тобто оцінювали інших з власної точки зору), оцінки результатів власних інтелектуальних проявів і результатів діяльності. Саме з метою можливості такої організації навчального процесу необхідна була активізація комунікативної складової навчально-пізнавальної діяльності.

Зупинимось докладніше на завданнях, що використовувалися у процесі реалізації другої педагогічної умови. Так, самостійним завданням із дисципліни «Основи професійної етики» було ведення рефлексивного щоденника, що сприяло формуванню емотивно-ціннісного ставлення до рефлексивної діяльності і міжособистісної адаптації. У цьому щоденнику студенти повинні були фіксувати фактичні досягнення і труднощі, що виникали в них у процесі «роботи над собою», в навчальній діяльності і спілкуванні, аналізувати можливі шляхи рішення питань, обґрунтовувати вибір оптимального з професійної точки зору варіанта його вирішення.

Найважливішими в процесі формування іміджу є, як стверджує Т. Костева, об'єктивізація самооцінки людини (гармонізація її зовнішнього вигляду та внутрішнього психоемоційного стану, вербальних і невербальних компонентів спілкування), корекція стереотипів поведінки (усунення жестів-паразитів, жестів-агресорів та інших ненормативних засобів спілкування), формування стійких навичок конструктивної взаємодії, що відповідають очікуванням колег та оточенню, розвиток стійких комунікативних навичок, відповідних професійному іміджу, моделювання індивідуального стилю спілкування в різних життєвих ситуаціях, оволодіння технологією захисту іміджу в конфліктних ситуаціях тощо (Костева, 2016: 21). Під час викладання дисципліни «Основи професійної етики» з метою формування рефлексивної позиції і розробки майбутніми політологами індивідуальної траєкторії формування професійного іміджу проводилися лекції-бесіди

на теми «Культура мовлення і поведінки політолога», «Внутрішня та зовнішня краса людини». Низка кураторських годин біла присвячена формуванню в майбутніх політологів вмінь планувати кар'єру, визначати життєві цілі і пріоритети, розвивати необхідні для цього особистісні якості.

Ефективним засобом формування рефлексивних умінь виявилася навчальна рольова гра. На практичному занятті з дисципліни «Політологічні країнознавчі студії» ми реалізували навчальну рольову гру «Державотворці», предметом якої виступав процес пошуку і прийняття зовнішньополітичного рішення. Мета гри – розробити і провести зовнішньополітичний курс держави при максимальному врахуванні своїх національно-державних інтересів. Імітаційна модель гри представляла п'ять незалежних держав (група студентів ділилася на п'ять команд), кожна з яких прагнула забезпечити свою національну безпеку і зберегти економічний потенціал, достатній для здійснення самостійної зовнішньої політики. Проведена навчальна рольова гра надала широкі можливості для формування необхідних майбутньому політологу компетенцій.

Помітний вплив на формування рефлексивної позиції майбутніх політологів і визначенні на її основі індивідуальної траєкторії формування професійного іміджу, за зізнанням студентів, зробило виконання самостійного завдання «Контракт-зобов'язання із собою», метою якого було формулювання студентами реальних зобов'язань, цілей та подальших кроків особистісного і професійного зростання.

Імплементация в навчальний процес педагогічного супроводу іміджеформувальної діяльності студентів була спрямована на оволодіння майбутніми політологами вміннями і навичками формування професійного іміджу у процесі професійної підготовки. Головним у цьому процесі ми визначили стимулювання ініціативи студентів у вирішенні проблемних життєвих і професійних ситуацій, що забезпечує саморозвиток особистості на основі рефлексивної позиції. Необхідним ми вважали надання студентам своєчасної психолого-педагогічної підтримки у виборі маршрутів і методів професійного і особистісного розвитку шляхом консультування, сумісного планування, розвивальної діагностики, тренінгових вправ на підвищення соціально-професійної компетентності і саморегуляцію емоційно-вольової сфери, моделювання практичних ситуацій на заняттях тощо.

Звернемося до більш докладної характеристики практичного аспекту впровадження третьої умови у процес фахової підготовки майбутніх політологів.

Одне з практичних занять з дисципліни «Загальна теорія політики» було проведено у формі міні-конференції. Студентам було запропоновано обрати одне з наведених визначень політики і провести його експлікацію у формі короткої доповіді, тобто надати своє розуміння змісту і призначення політики. Серед запропонованих викладачем визначень були, наприклад, такі: «Політика – це мистецтво жити разом» (Платон); «Політика є мистецтво пристосовуватися до обставин і отримувати користь з усього, навіть з того, що неприємне» (Бісмарк); «Політика – концентрований вираз економіки» (В. Ленін); «Політика у вищому сенсі є життя, а життя є політика» (О. Шпенглер); «Політика – боротьба інтересів, маскована під боротьбу принципів. Керівництво суспільними справами в ім'я особистої вигоди» (А. Бірс); «Політика – владний розподіл цінностей у суспільстві» (Д. Істон) і т. ін. У ході мініконференції студенти виступили з доповідями, аргументуючи свою точку зору, інші студенти мали змогу задавати питання, висловлюючи свою думку. Завдання сприяло координації і регуляції професійної взаємодії майбутніх політологів, здійсненню аргументованого діалогу, розвитку творчого потенціалу студентів, розкриттю їх здібностей у професії.

На практичних заняттях з дисципліни «Вибори та виборчі системи» з метою формування професійної культури і професійних знань й умінь, які фахівець повинен ефективно реалізовувати під час своєї діяльності, були проведені навчальні ділові ігри «Конструювання політичного іміджу кандидата в депутати» та «Виборча кампанія», під час яких викладач мав змогу здійснювати корекцію іміджеформувальної діяльності студентів.

Розвитку в майбутніх політологів професіоналізму, вміння адекватно і вчасно реагувати на екстраординарні моменти в професійній діяльності сприяло проведення дискусії у рольовій формі дебатів, що застосовується для обговорення складної і суперечливої проблеми, на яку існують різко протилежні точки зору. Метою дискусії «Дебати в парламенті», проведеної на занятті з дисципліни «Державне управління та місцеве самоврядування», було навчити студентів помірковано і аргументовано відстоювати свою точку зору, переконати опонентів, використовуючи наявну інформацію з проблеми, сформувані навички колективної роботи і публічного виступу.

Також у межах педагогічного супроводу іміджеформувальної діяльності студентів нами був організований цикл факультативних тренінгових занять, на яких майбутні політологи ознайомилися з практичними прийомами саморозвитку

(самоінформування, самоаналіз, самоінструктування, самостереження, самозвіт), оволодівали методичними прийомами самовиховання (самопереконання, самонавіювання, самозобов'язання, самокритика, емпатія, самопримус, самонаказ, самопокарання, складання плану виховання в собі професійних якостей, інструктування з метою самовиховання впевненості тощо), що є універсальними й запроваджуються при формуванні всіх професійних якостей, є вагомими для успішної професійної діяльності, а також досягнення життєвого успіху. Ще одне з циклу факультативних тренінгових занять було присвячено вправам, спрямованим на корекцію й розвиток мотиваційних і поведінкових установок, формування необхідних для позитивного професійного іміджу політолога якостей особистості (Я-концепція, рефлексія, інтуїція, критичне мислення, цілеспрямованість, гнучкість, впевненість, самоаналіз тощо).

Одним з основних факторів, що стимулюють іміджеформувальну діяльність студентів, є, на наш погляд, привабливість вже сформованого професійного іміджу у відомих політологів. Тому ми сприяли більш активному знайомству майбутніх політологів з їх діяльністю, вивченню їх професійних якостей, спостереженню і аналізу матеріалів з їх участю. Ефективним методом формування професійного іміджу студентів виявилось проведення онлайн майстер-класів відомими українськими політологами. Після проведення онлайн-зустрічей зі студентами було організовано обговорення, на якому вони мали змогу поділитися своїми спостереженнями і думками щодо особливостей професійного іміджу цих фахівців, якостей і рис, що додають іміджу позитивного чи негативного відтінку, впливають на сприйняття точки зору, позиції професіонала чи особистості в цілому.

У процесі педагогічного супроводу ми активно стимулювали студентів до участі у громадських заходах, здійснення волонтерської діяльності, що надавало їм додаткові можливості для професійного самовиявлення, кращого розуміння потреб і політичних вподобань суспільства. Зі студентами були проведені бесіди, що включали орієнтацію студентів у волонтерському руху, інструктаж, обговорення можливостей обміну досвідом студентів один з одним. Більшість майбутніх політологів, які входили до експериментальних груп, висловили бажання взяти участь у якості волонтерів передвиборчого штабу кандидатів у депу-

тати на позачергових виборах до Верховної Ради України IX скликання. Діяльність волонтерів в основному складалася з організаційної роботи у самому штабі (робота на ресепшені, екскурсії по штабу для відвідувачів, допомога адміністраторам), участі у публічних акціях (пикетах, флешмобах і таке інше), організації зустрічей довірених осіб кандидатів з виборцями, проведення агітації, розповсюджені агітаційної інформації, роботі з соціальними мережами тощо.

Слід зазначити, що бесіди, які проводилися зі студентами у період їх участі у волонтерських проєктах і після їх закінчення, виявили підвищення в них рівню особистісного динамізму, ініціативності, життєстійкості, світоглядної активності, чітко виражене прагнення до змін, толерантність до невизначеності і відчуття осмисленості свого життя. Ми мали можливість спостерігати їх безумовний особистісний зріст, здатність вирішувати все більш складні завдання індивідуально-психологічного, соціального і соціально-психологічного плану. Волонтерство, тим більше, певним чином професійно орієнтоване, не тільки формує активну громадянську позицію і розвиває лідерські якості молодшої людини, але й дозволяє їй поринути в професійне середовище, відчуття себе фахівцем, який виконує реальні професійні завдання. Здійснюючи квазіпрофесійну волонтерську діяльність, студент стає справжнім суб'єктом свого особистісного і професійного розвитку.

Висновки. Підсумовуючи результати, отримані в ході дослідно-експериментальної роботи, можемо стверджувати, що проведена робота підтвердила результативність впровадження запропонованого нами комплексу педагогічних чинників, реалізація якого відбувалася під час професійної підготовки студентів, їхньої участі в позааудиторних заходах, здійснення ними волонтерській діяльності тощо. Спостереження за діяльністю викладачів та студентів дозволило зробити висновок про доцільність упровадження обґрунтованих педагогічних умов у навчальний процес підготовки майбутніх політологів. Перспективою подальших досліджень вважаємо якісний і кількісний аналіз отриманих результатів за допомогою методів математичної статистики, перевірку ефективності результатів дослідно-експериментальної роботи з формування професійного іміджу майбутніх політологів у процесі їх фахової підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грень Л. М. Розвиток мотиваційної сфери студентів як основа досягнення успіху в майбутній професійній діяльності. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти* : збірник наукових праць. № 28–29. Харків : УПА, 2010. С. 209–214.
2. Заглада Л. П. Політологи про майбутнє України: чи буде остаточно зламано старі правила політичної гри? *Ракурс*. 26 травня 2019 р. URL: <https://racurs.ua/ua/2363-politology-pro-maybutnie-ukrayiny-chy-bude-ostatochno-zlamano-stari-pravy-la-politychnoyi-gry.html>.
3. Костєва Т. Б. Роль іміджу в професії соціального працівника. *Наукові праці. Педагогіка*. Миколаїв. 2016. Випуск 257. Т. 269. С. 21–27.
4. Ляшенко І. В. Формування професійної мотивації студентів до успішної фахової діяльності. *Народна освіта*. 2013. Вип. 1 (19). URL: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/19/statti/lyashenko.htm>.
5. Keller J. M. Motivational design of instruction. *Instructional design theories and models: an overview of their current status* / ed. C. M. Reigeluth. New-Jersey : Lawrence Erlbaum, 1983. P. 383–434.

REFERENCES

1. Gren' L. M. Rozvy'tok moty'vacijnoyi sfery' studentiv yak osnova dosyagnennya uspixu v majbutnij profesijnij diyal'nosti. [Development of motivational sphere of students as a basis of achievement of success in the future professional activity]. *Problemy' inzhenerno-pedagogichnoyi osvity'*: zb. nauk. pr. Xarkiv : UIPA, 2010. Nr 28–29. pp. 209-214. [in Ukrainian].
2. Zaglada L. P. Politology' pro majbutnye Ukrayiny': chy' bude ostatochno zlamano stari pravy'la polity'chnoyi gry'? [Political scientists on the future of Ukraine: will the old rules of the political game be finally broken?]. *Rakurs*. 26 travnya 2019 r. URL: <https://racurs.ua/ua/2363-politology-pro-maybutnie-ukrayiny-chy-bude-ostatochno-zlamano-stari-pravy-la-politychnoyi-gry.html> [in Ukrainian].
3. Kostyeva T. B. Rol' imidzhu v profesiji social'nogo pracivny'ka. [The role of image in the profession of social worker]. *Naukovi praci. Pedagogika*. My'kolayiv. 2016. Nr 257. T. 269. Pp. 21–27. [in Ukrainian].
4. Lyashenko I. V. Formuvannya profesijnoyi moty'vaciyi studentiv do uspishnoyi faxovoyi diyal'nosti. [Formation of professional motivation of students to successful professional activity]. *Narodna osvita*. 2013. Nr 1 (19). URL: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/19/statti/lyashenko.htm> [in Ukrainian].
5. Keller J. M. Motivational design of instruction. *Instructional design theories and models: an overview of their current status* / ed. C. M. Reigeluth. New-Jersey: Lawrence Erlbaum, 1983. P. 383–434 [in English].